

Lakiosasto

2.7.2002

TYÖELÄKELAITOKSILLE

EU-SVEITSI -SOPIMUS

SOPIMUS EUROOPAN YHTEISÖN JA SEN JÄSENVALTIOIDEN SEKÄ SVEITSIN VALALIITON VÄLILLÄ HENKILÖIDEN VAPAASTA LIKKUVUudesta

EU on solminut Sveitsin kanssa 21.6.1999 sopimuksen henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta EU:n ja Sveitsin välillä (jäljempänä EU-Sveitsi -sopimus). Sopimus tuli voimaan 1.6.2002. Se sisältää määräyksiä sosiaaliturvasta mukaan lukien eläketurvan. Tämä henkilöiden vapaata liikkuvuutta koskeva EU-Sveitsi -sopimus on yksi seitsemän sopimuksen muodostamasta kokonaisuudesta.

EU-Sveitsi -sopimus koskee Sveitsiä ja EU-maita ja niiden kansalaisia.

EU-maat ovat Alankomaat, Belgia, Britannia, Espanja, Irlanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Luxemburg, Portugali, Ranska, Ruotsi, Saksa, Suomi ja Tanska.

Sopimus ei koske tällä hetkellä ETA-maita ja niiden kansalaisia.

Lähtökohtana on, että myös EU:n ja Sveitsin välillä liikkuviin sovelletaan asetuksen 1408/71 säännöksiä, ja näin kahdenväliset Sveitsin sopimukset jäävät taka-alalle.

Suomen ja Sveitsin kahdenvälisen 1.10.1986 voimaan tulleen sosiaaliturvasopimuksen soveltaminen lakkaa EU-Sveitsi -sopimuksen voimaantulosta lukien siltä osin kuin asetuksella säännellään samaa asiaa. Kuitenkin kahdenvälisen sosiaaliturvasopimuksen eläkkeen maksamista koskeva määräys (5 artiklan 2 kappale) jää voimaan. Joissakin yksittäistapauksissa kahdenvälisen sopimuksen lainvalintaa koskeva II osa voi tulla sovellettavaksi, sillä sen määräykset koskevat osin henkilöitä heidän kansalaisuudestaan riippumatta.

Lakiosasto

2.7.2002

Suomen ja Sveitsin välillä ei ole toistaiseksi sovittu tämän sopimuksen toimeenpanosta yksityiskohtaisesti. Jos täsmennyksiä tulee, niistä annetaan soveltamisohjeita erikseen. Suunnittelu- ja laskentaosastolla laadittu Sveitsin eläkejärjestelmien kuvaus on tämän yleiskirjeen liitteenä.

Hallituksen esitystä (HE 40/2001 vp) voi tilata sekä suomen- että ruotsinkielisenä Oy Edita Ab:sta, puhelin (09) 5660 566. Hallituksen esitys löytyy internetistä osoitteesta www.eduskunta.fi. EU-Sveitsi -sopimus on julkaistu Euroopan yhteisöjen virallisessa lehdessä L 114 (30.4.2002).

ELÄKETURVAKESKUS

Helena Tapio

Riitta Korpiuoma

Lakiosasto

2.7.2002

SISÄLLYSLUETTELO

1	SOPIMUKSEN PÄÄPERIAATTEET.....	4
2	SOPIMUKSEN PIIRIIN KUULUVA LAINSÄÄDÄNTÖ	4
3	HENKILÖT, JOIHIN SOPIMUSTA SOVELLETAAN.....	5
4	SUOMEN TYÖELÄKE MAKSETAAN EU-KANSALAISILLE MYÖS SVEITSIIN	5
5	SOVELLETTAVA LAINSÄÄDÄNTÖÄ KOSKEVAT SÄÄNNÖT.....	5
6	ELÄKKEEN HAKEMINEN JA MÄÄRÄYTYMINEN.....	7
6.1	Suomen työeläke.....	8
6.2	Sveitsin eläkkeet.....	8
6.2.1	AHV, IV –eläkkeet (I pilari).....	8
6.2.2	Sveitsin pakollisen lisäeläkejärjestelmän mukaiset eläkkeet, BVG (II pilari)	8
7	SOPIMUKSEN VOIMAANTULO	9
7.1	Tarkistushakemukset.....	9
8	YHTEYSELIMET.....	10

Lakiosasto

2.7.2002

1 SOPIMUKSEN PÄÄPERIAATTEET

Tavoitteena on poistaa sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisella esteet EU-maissa ja Sveitsissä liikkuvilta. Sopimuksen sosiaaliturvaa koskevat periaatteet ovat samankaltaiset kuin yleensä sosiaaliturvasopimuksissa. Ne on sopimuksen 8 artiklassa otsikoitu seuraavasti:

- yhdenvertainen kohtelu
- sovellettavan lainsäädännön määrittäminen
- kansallisten lainsäädäntöjen mukaisesti huomioon otettavien kausien laskeminen yhteen etuuksien saamiseksi ja säilyttämiseksi sekä niiden laskemiseksi
- etuuksien maksaminen sopimuspuolten alueella asuville henkilöille
- viranomaisten ja laitosten keskinäinen avunanto ja hallinnollinen yhteistyö

Sopimuksen 12 artiklan mukaan sopimus ei estä soveltamasta mahdollisia edullisempia kansallisia säännöksiä sopimuspuolten kansalaisiin ja heidän perheenjäseniinsä.

2 SOPIMUKSEN PIIRIIN KUULUVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevat tarkemmat määräykset sisältyvät sopimuksen liitteeseen II. Liitteen II A osassa luetaan EU:n sosiaaliturva-asetukset (ETY) 1408/71 ja (ETY) 574/72 mukautuksineen, joita sovelletaan EU:n ja Sveitsin välillä liikkuviin. Sopimukseen kuuluvat ainoastaan ne asetusten säännökset, jotka olivat voimassa allekirjoitushetkellä 21.6.1999, eikä tämän jälkeisiä muutoksia oteta huomioon ennen kuin erityinen jäsenvaltioiden ja Sveitsin välinen sekakomitea on ne erikseen hyväksynyt.

Työeläkkeiden osalta tämä merkitsee sitä, että orvoneläkkeitä koskeva asetuksen muutos 1399/99 ei tulisi sovellettavaksi. Näin ollen EU-Sveitsi –tilanteissa orvoneläkkeet olisi laskettava vanhojen säännösten mukaan (lapsen asuinmaa vastaa ensisijaisesti lapseneläkkeestä). Tarkoituksena on poistaa tämä epäkohta pikimmiten siten, että orvoneläkkeet voidaan laskea taannehtivasti EU-Sveitsi –sopimuksen voimaantulosta lukien nykysäännöksiin eli asetuksen 1399/99 mukaisesti.

Lakiosasto

2.7.2002

Tällä hetkellä Sveitsi ottaa sopimuksen 16 artiklan mukaan huomioon EY-tuomioistuimen oikeuskäytännön sekä sitoutuu soveltamaan myös sopimuksen II B ja II C liitteissä lueteltuja hallintotoimikunnan päätöksiä ja suosituksia, jotka on annettu ennen 21.6.1999.

3

HENKILÖT, JOIHIN SOPIMUSTA SOVELLETAAN

EU:n sosiaaliturvasäännöksiä sovelletaan EU:n ja Sveitsin alueella liikkuviin EU-maiden ja Sveitsin kansalaisiin.

4

SUOMEN TYÖELÄKE MAKSETAAN EU-KANSALAISILLE MYÖS SVEITSIIN

Suomen työeläke maksetaan kaikkien EU-maiden kansalaisille Sveitsiin ilman Eläketurvakeskuksen lupaa aivan kuten muukin EU-eläke.

Siten myös työttömyyseläke ja osa-aikaeläke on maksettava samalla tavalla kuin EU-tilanteessa.

Sopimuksen liitteen II A osassa on täydennetty asetuksen 1408/71 liitteitä III A ja III B. Suomen osalta tämä merkitsee sitä, että Suomen ja Sveitsin välisestä sosiaaliturvasopimuksesta jää voimaan sopimuksen 5 artiklan 2 kappale. Sen mukaan Suomen työeläkkeet maksetaan Sveitsin kansalaisille mihin maahan tahansa kuten suomalaisille ilman Eläketurvakeskuksen maksulupaa.

Eläketurvakeskus on tehnyt sosiaali- ja terveysministeriölle esityksen työeläkkeen ulkomaille maksamista koskevan rajoittavan säännöksen kumoamiseksi. Kun lainmuutos tulee voimaan, ei Eläketurvakeskuksen lupaa eläkkeen maksamiseksi vieraan valtion kansalaiselle ulkomaille enää tarvita. Tällöin myös edellä mainittu liitemääräys menettää merkityksensä.

5

SOVELLETTAVA LAINSÄÄDÄNTÖÄ KOSKEVAT SÄÄNNÖT

Koska EU-Sveitsi -sopimuksen voimaantulon jälkeen myös sovellettava lainsäädäntö määräytyy kokonaisuudessaan asetuksen 1408/71 II osaston mukaan, myös siihen liittyvässä toimeenpanossa, kuten todistusten antamisessa, noudatetaan suoraan EU-säännöksiä (asetuksen 1408/71 osasto II, artikkelit 13 – 17 ja täytäntöönpanoasetuksen 574/72 osasto III). Niissä on lähtökohtana sosiaaliturvan järjestäminen työskentelymaassa.

Lakiosasto

2.7.2002

Myös asetusten erityissäännöksiä, jotka koskevat esimerkiksi seuraavia henkilöryhmiä, sovelletaan sellaisenaan sopimuksen piiriin kuuluviin:

- lähetetyt työntekijät ja yrittäjät
- kansainvälisten kuljetusyritysten henkilökunta
- useassa maassa työskentelevät

EU-säännösten edellyttämät todistukset (E 101 – E 103) annetaan tämän sopimuksen nojalla kuten EU-tilanteissa, sillä asetuksista poikkeavista menettelytavoista ei ole maiden kesken sovittu. SF/CH 1 -todistuksia ei enää anneta Sveitsin ja EU:n kansalaisille. Jos todistus SF/CH 1 on annettu ennen EU-Sveitsi –sopimuksen voimaantuloa, sitä ei muuteta automaattisesti EU –todistukseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että todistus on voimassa siitä ilmenevään päättymispäivämäärään saakka. Jos Sveitsin viranomaiset kuitenkin pyytävät EU –menettelyn mukaista todistusta, se kirjoitetaan.

Suomessa Eläketurvakeskus antaa EU -todistukset, myös asetuksen 1408/71 poikkeuslupa-artiklan 17 mukaiset todistukset Suomen lainsäädännön piiriin kuuluville. Todistuksia haetaan Eläketurvakeskuksesta lomakkeella ETK 2132 (hakemuksia saa myös internetistä osoitteesta www.etk.fi).

Osoite:

Eläketurvakeskus

LA/Soveltamisjaosto

00065 ELÄKETURVAKESKUS

EU-Sveitsi -sopimuksen liitteen II A osassa on täydennetty asetuksen 1408/71 liitettä VII. Asetuksen 14 c artikla sisältää säännöksen, jonka mukaan henkilö, joka työskentelee samanaikaisesti yhden jäsenvaltion alueella palkatussa työssä ja toisen jäsenvaltion alueella itsenäisenä ammatinharjoittajana, vakuutetaan sen maan lainsäädännön mukaan, jossa hän työskentelee palkatussa työssä. Tästä pääsäännöstä poiketen liitemääräyksen VII mukaan Sveitsissä itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiva vakuutetaan tällöin Sveitsissä yrittäjätoiminnan osalta ja työsuhteen osalta työntekomaassa. Suomella on asetuksessa vastaavnlainen liitemääräys.

Koska Suomen ja Sveitsin kahdenvälisen sosiaaliturvasopimuksen lainvalintamääräyksiä (7 artiklan 1 – 4 kappaleet) sovelletaan vakuutettuihin työntekijöihin heidän kansalaisuudestaan riippumatta, sopimus voi tulla sovellettavaksi. Jos esimerkiksi Suomesta lähetetään USA:n kansalainen tilapäisesti työskentelemään

Lakiosasto

2.7.2002

Sveitsiin, tulee kahdenvälisen sopimuksen 7 artiklan 1 kappale sovellettavaksi, ja henkilö pysyy Suomen lainsäädännön piirissä 24 kuukautta, ja hänelle annetaan lähetetyn työntekijän todistus SF/CH 1. Samoin Suomessa ja Sveitsissä kuljetusalan yrityksen palveluksessa työskentelevä muun kuin Sveitsin tai EU-maan kansalainen kuuluu kahdenvälisen sopimuksen 7 artiklan 2 kappaleen mukaan sen sopimusvaltion lainsäädännön piiriin, jossa yrityksellä on kotipaikka. Samaa sovelletaan lentoliikennettä harjoittavien yritysten lentohenkilökuntaan 7 artiklan 3 kappaleen mukaisesti.

Myös julkisen sektorin palveluksessa olevat muun kuin Sveitsin tai EU-maan kansalaiset, jotka lähetetään toiseen sopimusvaltioon, vakuutetaan sopimuksen 7 artiklan 4 kappaleen nojalla lähetävän sopimusvaltion lainsäädännön mukaan. Myös poikkeuslupa-artikla 9 voi joskus tulla sovellettavaksi (huom. tällöin Suomi-Sveitsi –sopimuksen poikkeuslupa-asioita hoitaa sosiaali- ja terveysministeriö).

6

ELÄKKEEN HAKEMINEN JA MÄÄRÄYTYMINEN

Sopimuksen voimaantulosta lukien sovelletaan EU-säännöksiä ja niitä menettelytapoja, joista on sovittu EU-yleiskirjeessä A 48/96. Eläkeasioissa käytetään E-lomakkeita. Kahdenvälisen sopimuksen SF/CH –sopimuslomakkeita ei enää käytetä. Näin ollen Suomi-Sveitsi –eläkeasioissa sovelletaan asetusten 1408/71 ja 574/72 eläkehakemusten käsittelyä, eläkkeen laskemista ja päätöksen antamista koskevia EU-säännöksiä. Asetuksista poikkeavista käytännön menettelyistä ei ole sovittu Suomen ja Sveitsin välillä.

Myös asetusten siirtymävaiheen suojasäännöksiä sovelletaan. Jos eläkeasian käsittely on molemmissa maissa 1.6.2002 kesken, ja eläke tulee myönnettäväksi Suomesta ja Sveitsistä myös ennen tätä ajankoh-
taa, sovelletaan asetuksen 574/72 siirtymäsäännöksiä, artikloja 118 tai 119. Jos eläkkeiden yhteismäärä ennen EU-Sveitsi –sopimuksen voimaantuloa on suurempi kuin asetusten mukaan laskettuna, eläkkeensaajalle maksetaan suurempaa yhteismäärää myös asetusten tultua sovellettaviksi.

Orvoneläkkeitä koskeva asetuksen muutos asetus 1399/99 ei ole Sveitsin osalta vielä voimassa (ks. kohta 2). Epäkohta yritetään poistaa pikimmiten, minkä jälkeen EU-Sveitsi –tilanteissa sovelletaan taannehtivasti sopimuksen voimaantulosta mainittua asetusta ja yhtenäisiä säännöksiä, eikä lapsen asuinmaa näin ole ensisijaisesti vastuussa lapseneläkkeestä. Näin ollen tällaisen eläkkeen ratkaisu olisi syytä siirtää kunnes uudet säännökset on hyväksytty. Eläkelaitos voi kuitenkin tarvittaessa antaa päätöksen väliaikaisena laskettuna uusien säännösten mukaan.

Lakiosasto

2.7.2002

6.1

Suomen työeläke

Jos eläkkeenhakija on tullut työkyvyttömäksi Sveitsissä työskentelyn aikana, hänen vapaakirjaeläkkeeseensä voidaan liittää tuleva aika, kuten EU-tilanteissa (asetuksen 1408/71 liite VI).

Jos tulevan ajan oikeus syntyy asetuksen liitteen VI perusteella, eläke lasketaan siten, että tulevaa aikaa lisätään todelliseen työskentelyaikaan perustuvan vapaakirjaan Suomen työskentelykausien ja Sveitsin ja Suomen yhteenlaskettujen kausien suhteessa (tulevan ajan pro rata - eläke).

Suomen ja Sveitsin välillä ei ole sovittu tulevan ajan eläkkeen osittamisesta.

6.2

Sveitsin eläkkeet

6.2.1

AHV, IV –eläkkeet (I pilari)

Suomen ja Sveitsin kahdenvälisessä sopimuksessa on määräykset yleisestä vanhuus-, perhe- ja työkyvyttömyyseläketurvasta (Alters- und Hinterlassenen-Versicherung AHV, ja Invalidenversicherung IV). Ne on sisällytetty myös EU-Sveitsi -sopimukseen.

Yleisen eläketurvan eläkkeet Sveitsi laskee asetuksen 1408/71 liitteen IV C perusteella omien kansallisten säännösten mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että eläkkeet ovat kansallisesti laskettuina vähintään saman suuruiset kuin asetuksen mukaan laskettuina.

Yleisestä eläkejärjestelmästä maksetaan työkyvyttömyyseläkkeitä pysyvän ja täyden työkyvyttömyyden perusteella (100 % vanhuuseläkkeestä) ja osaeläkkeenä (50 % vanhuuseläkkeestä). EU-Sveitsi -sopimuksen nojalla Sveitsi maksaa EU-maihin myös työkyvyttömyyseläkkeet, kun työkyvyttömyysaste on vähintään 40 prosenttia mutta alle 50 prosenttia (25 % vanhuuseläkkeestä). Näitä ns. neljänneseläkkeitä Sveitsi ei ole sisällyttänyt kahdenvälisiin sopimuksiin.

6.2.2

Sveitsin pakollisen lisäeläkejärjestelmän mukaiset eläkkeet, BVG (II pilari)

Sveitsin pakollista lisäeläketurvaa koskeva laki (Bundesgesetz für berufliche Alters-, Hinterlassenen- und Invalidenvorsorge, BVG) tuli voimaan vuonna 1985. Laki on puitelaki, joka määrää työnantajan järjestämän lisäeläketurvan vähimmäisehdot.

Lakiosasto

2.7.2002

EU-Sveitsi –sopimusta sovelletaan voimaantulosta lukien tähän pakolliseen lisäeläketurvaan, jota Sveitsi ei ole sisällyttänyt kahdenvälisiin sosiaaliturvasopimuksiin. Lisäeläketurvan mukaisissa perhe-eläkkeissä ja työkyvyttömyyseläkkeissä otetaan huomioon tuleva aika (EU-Sveitsi –sopimuksen liite II, asetuksen 1408/71 liitteen 4.D.2 täydennys).

Sveitsi laskee pakollisen lisäeläkejärjestelmän mukaiset vanhuuseläkkeet asetuksen 1408/71 liitteen IV C perusteella omien kansallisten säännösten mukaisesti.

Asetuksella 1408/71 on huomattava merkitys pakollisen lisäeläkejärjestelmän karttunutta eläkeoikeutta vastaavan käteiskorvauksen kannalta. Se maksetaan vakuutetulle, joka eroaa vakuutuslaitoksesta ja muuttaa lopullisesti pois Sveitsistä. Asetuksen 1408/71 artiklan 10 kohta 2 merkitsee sitä, että näitä käteiskorvauksia ei voida maksaa silloin, kun henkilöllä on pakollinen vakuutus toisessa jäsenvaltiossa. Siirtymäsäännösten mukaan korvaus taataan kuitenkin edelleen niille henkilöille, jotka lähtevät Sveitsistä viiden vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta eli 1.6.2007 mennessä.

7

SOPIMUKSEN VOIMAANTULO

Sopimuksen voimaantulosta lukien sovelletaan EU-säännöksiä ja niitä menettelytapoja, joista on sovittu EU-yleiskirjeessä A 48/96.

Asetuksen 1408/71 artiklan 94 mukaan sopimusta sovelletaan myös ennen sen voimaantuloa sattuneisiin eläketapahtumiin. Oikeuksia sopimuksen mukaisiin eläkkeisiin voi saada kuitenkin vasta sopimuksen voimaantulosta.

Määrättäessä eläkettä sopimuksen mukaan myös ennen sopimuksen voimaantuloa täyttyneet vakuutuskaudet otetaan huomioon.

7.1

Tarkistushakemukset

Etuudet, joista on päätetty ennen sopimuksen voimaantuloa, voidaan hakemuksesta tarkistaa sopimuksen mukaisiksi. Sopimus ei siis velvoita työeläkelaitoksia tarkistamaan eläkkeitä omasta aloitteestaan. Tarkistusmenettelyssä noudatetaan yleiskirjeen A 48/96 soveltamisohjeita.

Jos tarkistuspyyntö tehdään kahden vuoden kuluessa sopimuksen voimaantulosta, tarkistettu eläke maksetaan voimaantulopäivästä. Jos pyyntö tehdään myöhemmin, tarkistettu eläke maksetaan pyynnön viireilletuloa seuraavan kuukauden alusta.

Jos eläkkeen saamiseksi vaaditut vakuutuskaudet eivät ole riittäneet, sopimuksen tultua voimaan kausien yhteenlaskemista koskevat määrä-

Lakiosasto

2.7.2002

ykset voivat johtaa siihen, että eläke tulee hakemuksesta myönnettäväksi. Työeläkkeen määrä voi muuttua, jos eläke aikaisempien määräysten mukaan on ollut vapaakirja, johon nyt uuden sopimuksen mukaan lisätään tulevaa aikaa.

Tulevan ajan viiden vuoden asumisaikaedellytystä varten on jo kahdenvälisen sopimuksen mukaan otettu huomioon Sveitsin eläkevakuutuksen piiriin kuuluvat työskentelykaudet. Nyt sopimuksen laajennuttua koskemaan Sveitsin ohella kaikkia EU-maita, vakuutus- tai asumiskaudet niissä voivat asetuksen 1408/71 nojalla synnyttää oikeuden tulevan ajan eläkkeeseen.

Käytännössä myös Suomen työeläkelakien mukaiseen työttömyys- ja osa-aikaeläkkeeseen voi syntyä oikeus sopimuksen tultua voimaan ja asetuksen 1408/71 säännösten tultua näin sovellettaviksi. Suomen ja Sveitsin kahdenvälisestä sopimuksesta ei sovellettu työttömyyseläkkeeseen (sopimuksen päättöpöytäkirjan 1 kappale).

8 YHTEYSELIMET

Sveitsin EU-sopimuksen poikkeuslupa-asioissa Eläketurvakeskus on yhteydessä Sveitsin sosiaalivakuutusvirastoon

Osoite

Bundesamt für Sozialversicherung
Effingerstrasse 33
CH-3003 BERN
Schweiz

Puhelin + 41 31 322 90 11, Faksi + 41 31 322 78 80

Yleisen eläkejärjestelmän eläkehakemusasioissa yhtenä yhteyslaitokseksi toimii edelleen

Schweizerische Ausgleichskasse
Avenue Edmond-Vaucher 18
CH-1211 GENÈVE 28
Schweiz

Puhelin + 41 22 795 91 11, Faksi + 41 22 797 15 01

<http://www.ahv.ch>

E-mail: postmaster@zas.admin.ch

./.

Lakiosasto

2.7.2002

Kun on kysymys pakollisen lisäeläkejärjestelmän mukaisista eläkkeistä, ja henkilö asuu Sveitsin ulkopuolella, yhteyslaitoksena toimii

Sicherheitsfonds BVG
Postfach 5032
CH-3001 BERN
Schweiz

Puhelin + 41 31 320 61 71, Faksi + 41 31 320 68 43
<http://www.sfbvg.ch> (sivu valmisteilla)

Sveitsi

1 Yleistä

Valuuttakurssi: 1 frangi (CHF) = 0,6822 euroa (€), (keskikurssi huhtikuu 2002)

Sveitsissä on lakisääteinen yleinen vanhuus- ja perhe-eläkevakuutus sekä yleinen työkyvyttömyysvakuutus, jotka kattavat kaikki maassa asuvat. Eläkkeet rakentuvat kahdesta osasta siten, että niihin sisältyy aina kiinteä kansaneläkettä muistuttava osa ja lisäksi työtulojen mukaan määräytyvä ansiosidonnainen osa. Samaan eläkkeeseen sisältyy siten sekä vähimmäisturva että yleensä myös työeläketurva. Oikeus eläkkeeseen edellyttää vakuutusmaksujen maksamista määrättyä vähimmäisajalta, mutta se ei tee koko eläkkeestä työntekoon sidottua, sillä vakuutusmaksut peritään kaikilta maassa asuvilta riippumatta siitä, onko työssä vai ei.

Kaikille maassa asuville on taattu lakisääteisten yleisten eläkevakuutusten antama vähimmäisturva. Jos tämä ei anna riittävää toimeentuloa, maksetaan tuloharkintaista täydennyseläkettä.

Työnantajakohtaiset lisäeläkkeet on Sveitsissä säädetty pakollisiksi vuonna 1985 annetulla lailla. Laki on puitelaki, jossa määrätään työnantajakohtaisen eläketurvan vähimmäistaso. Työnantaja voi vapaaehtoisesti järjestää tämän vähimmäistason ylittävää lisäeläketurvaa. Vapaaehtoista lisäeläketurvaa on järjestetty lähes kaikkien Sveitsissä toimivien kansainvälisten yritysten työntekijöille, mutta usein myös kotimaisissa yrityksissä työskenteleville.

Palkansaajien eläketurva rakentuu siten ns. kolmen pilarin varaan, jotka ovat lakisääteisten yleisten eläkevakuutusten antama turva, työnantajakohtainen lisäeläketurva ja mahdollinen yksilöllinen, vapaaehtoinen lisäeläketurva. Yrittäjien eläketurva on yleisten eläkevakuutusten ja mahdollisen yksilöllisen, vapaaehtoisen lisäeläketurvan varassa.

2 Vähimmäiseläketurva

Vähimmäiseläketurva perustuu pääsääntöisesti lakisääteisten yleisten eläkevakuutusten antamaan turvaan (ks. 3.1).

Liittoneuvoston määräyksen mukaan lakisääteisten eläkkeiden tulee taata vähimmäistoimeentulo. Jos eläkevakuutusten antama vähimmäisturva ei yksittäisissä tapauksissa ole riittävä tai siihen ei ole oikeutta, maksetaan tarveharkintaisia täydennyseläkkeitä (Ergänzungsleistungen). Näiden täydennyseläkkeiden yksityiskohdista päättäminen on jätetty kantonien harkintaan.

Joissakin tapauksissa voidaan maksaa myös yleistä toimeentulotukea. Yleisestä toimeentulotuesta ei kuitenkaan ole kansallisen tason lainsäädäntöä. Myös sitä koskevat määräykset vaihtelevat siten eri kantoneissa. Useimmat kantonit ovat jättäneet vastuun yleisestä toimeentulotuesta kunnille, joten tuen saaminen ja sen ehdot voivat vaihdella myös kunnittain.

3 Työeläketurva

3.1 Yleinen vanhuus- ja perhe-eläke sekä työkyvyttömyyseläketurva

Vanhuuseläkkeet ja perhe-eläkkeet sekä työkyvyttömyyseläkkeet kuuluvat Sveitsissä kahteen eri vakuutukseen. Näistä vanhempi on yleinen vanhuus- ja perhe-eläkevakuutus (Alters- und Hinterlassenen-Versicherung, AHV). Siitä on säädetty yleisessä vanhuus- ja perhe-eläkelaisissa, joka tuli voimaan vuonna 1948. Työkyvyttömyyseläkkeet ovat osa yleistä työkyvyttömyysvakuutusta (Invaliden-Versicherung, IV), jota koskeva laki tuli voimaan vuoden 1960 alussa. Vakuutusten kattavuus, hallinto ja etuuksien määräytyminen ovat kuitenkin pitkälti yhteneväisiä, ja ne muodostavat siksi kiinteän kokonaisuuden.

3.1.1 Hallinto

Koko järjestelmän yleisvalvonnasta vastaa liittovaltion sosiaalivakuutusvirasto (Bundesamt für Sozialversicherung, BSV), joka on sisäministeriön alainen. Vanhuus- ja perhe-eläkevakuutuksen toimeenpanosta huolehtivat valtion, kantonien ja ammattiliittojen korvauskassat (Ausgleichskassen). Valtion kassoja on kaksi. Niistä toinen on valtion virkamiesten kassa ja toinen ulkomailla asuvien sveitsiläisten ja vapaaehtoisesti vakuutukseen liittyneiden kassa. Kassat keräävät vakuutusmaksut sekä myöntävät ja maksavat eläkkeet. Kassoilla on yhteinen keskuslaitos (Zentrale Ausgleichsstelle, ZAS), joka pitää rekisteriä vakuutetuista ja eläkkeensaajista sekä huolehtii kaikkien jäsenkassojen keskinäisestä tulojen ja menojen tasaamisesta.

Työkyvyttömyysvakuutuksen toimeenpanosta huolehtivat kantonien IV-toimistot (IV-Stellen), joita on 26, yhteistyössä avustuskassojen kanssa. IV-toimistot myöntävät eläkkeet ja avustuskassat laskevat etuudet, maksavat eläkkeet ja keräävät myös vakuutusmaksut. Työnantaja perii vakuutusmaksut työntekijöiden palkasta palkanmaksun yhteydessä. Samoin kuin AHV-vakuutuksessa, avustuskassoilla on yhteinen keskuslaitos. Ulkomailla asuvien työkyvyttömyysturvaa hoitaa Genevessä sijaitseva erillinen IV-toimisto.

3.1.2 Rahoitus

Eläkkeiden rahoitus perustuu jakojärjestelmään. Eläkkeet rahoitetaan vakuutettujen ja työnantajien vakuutusmaksuilla sekä kantonien maksuilla ja valtionavustuksilla. Lisäksi rahoitukseen käytetään vanhuus- ja perhe-eläkevakuutuksen tasoiusrahaston korkotuottoja. Työnantaja perii maksut vakuutetuilta palkanmaksun yhteydessä.

Sekä työnantajan että palkansaajan vanhuus- ja perhe-eläkevakuutusmaksu on 4,2 %:a palkasta vuonna 2002. Työkyvyttömyysvakuutusmaksu on yhteensä 1,4 prosenttia palkasta, sekä työnantaja että palkansaaja maksavat 0,7 %:a. Vakuutusmaksut peritään koko palkasta ilman ylätulorajaa.

Yrittäjien vanhuus- ja perhe-eläkevakuutusmaksu on v. 2002 enimmillään 7,8 %:a yli 48 300 (32950,26 €) frangin vuosituloista. Jos vuositulo on alle 48 300 frangia,

pienenee vakuutusmaksuprosentti asteittain. Työkyvyttömyysvakuutusmaksu vaihtelee vuositulojen mukaan välillä 0,754- 1,4 %:a.

Työelämän ulkopuolella olevilta peritään vakuutusmaksu 20 vuoden iän täyttämistä seuraavan vuoden alusta alkaen. Vakuutusmaksun suuruus määräytyy tulojen ja omaisuuden yhteenlasketun arvon mukaan. Tuloiksi luetaan mm. eläkkeet ja sairausajan päiväraha. Vuonna 2002 vanhuus- ja perhe-eläkevakuutusmaksu on vähintään 324 frangia (n. 221 €) ja enintään 8 400 frangia (n. 5 730 €) vuodessa ja työkyvyttömyysvakuutusmaksu vähintään 54 frangia (n. 37 €) ja enintään 1 400 frangia (n. 955 €). Vähimmäismaksu peritään esim. opiskelijoilta, joilla ei ole omaisuutta. Myös työssäkävyltä eläkeläisiltä peritään vakuutusmaksuja, mikäli he ansaitsevat enemmän kuin 16 800 frangia vuodessa (n. 11 461 €) työnantajaa kohden.

Vakuutusmaksuja ei aikaisemmin peritty työssäkäymättömiltä naisilta eikä työelämän ulkopuolella olevilta naisleskiltä. Lainsäädäntöä muutettiin vuonna 1997 siten, että vakuutusmaksut peritään nyt kaikilta. Työssäkäymättömän puolison maksut katsotaan kuitenkin maksetuiksi, jos aviopuoliso käy työssä ja hän on maksanut vähintään kaksinkertaisen minimivakuutusmaksun. Tämä sääntö koskee sekä miehiä että naisia.

3.1.3 Verotus

Sekä työnantaja että työntekijä voivat vähentää lakisääteisten eläkevakuutusten vakuutusmaksut sekä valtion että kantonien verotuksessa. Maksussa olevat eläkkeet ovat verotettavaa tuloa valtion ja kantonien verotuksessa. Ennen vuotta 2001 verotuskäytäntö vaihteli kantoneittain.

3.1.4 Vakuutusaika

Vakuutusmaksujen perintä ja vakuutus alkaa ansiotyössä olevilla 17 ikävuoden täyttämistä seuraavan vuoden alusta. Työelämän ulkopuolella olevilta vakuutusmaksuja aletaan periä ja vakuutus alkaa 20 ikävuoden täyttämistä seuraavan vuoden alusta.

3.1.5 Vanhuuseläke

Oikeus eläkkeeseen

Oikeus vanhuuseläkkeeseen edellyttää, että vakuutusmaksuja on maksettu vähintään vuoden ajalta. Ulkomaalaisen on täytynyt maksaa maksut vähintään 10 vuoden ajalta, jos maiden välillä ei ole sosiaaliturvasopimusta. Suomen ja Sveitsin välillä tällainen sopimus on. Eläkkeen maksaminen ei edellytä työnteon lopettamista.

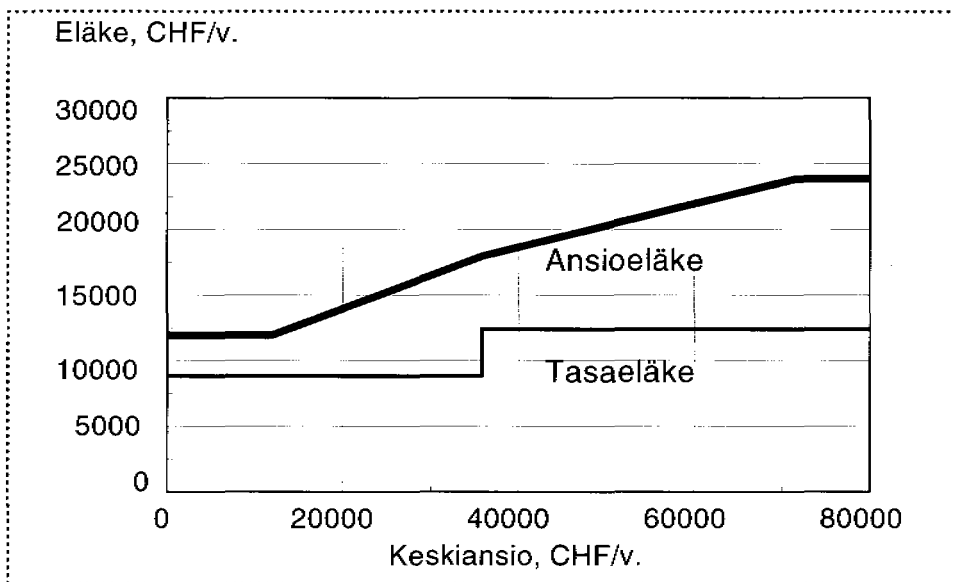
Miesten eläkeikä on 65 vuotta. Naisten eläkeikä nousee nykyisestä 63 vuodesta 64:ään vuonna 2005. Vuosien 1939-1941 välillä syntyneiden naisten eläkeikä on siis 63 vuotta. Tätä nuorempien ikäluokkien eläkeikä on 64 vuotta.

Eläkkeen määräytyminen

Eläke muodostuu tasasuuruudesta osasta, ansiosidonnaisesta osasta ja mahdollisista korotuksista. Eläkkeen perusteena käytetään ansioiden keskiarvoa koko siltä ajalta, jolta vakuutusmaksuja olisi ollut mahdollista maksaa. Vuosiansion vähimmäismääränä käytetään vähimmäisvakuutusmaksua. Edellä mainittua keskiansiota korotetaan vakuutetun järjestelmään tulovuodesta riippuvalla kertoimella. Kerrointaulukko tarkistetaan vuosittain hintojen ja palkkojen muutoksen keskiarvon perusteella. Vuonna 2001 eläkkeen perusteena oleva keskiansio sai kuitenkin olla enintään 74 160 frangia (n. 50 592 €).

Jos eläkkeen perusteena oleva keskiansio oli vuonna 2001 enintään 37 080 frangia (n. 25 296 €), oli eläkkeen tasasuuruinen osa 9 146 frangia (n. 6 239 €) vuodessa ja ansiosidonnainen osa 26 %:a keskiansioista. Jos keskiansio oli yli 37 080 frangia, oli tasasuuruinen osa 12 854 frangia (n. 8 769 €) ja ansiosidonnainen osa 16 %:a keskiansioista (kuva 1).

KUVA 1: Yleisen vanhuuseläkkeen määräytyminen vuonna 2001

Eläkkeen vähimmäis- ja enimmäismäärät ilmenevät taulukosta 1 (ks. sivu 5).

Täyden ansiosidonnaisen osan saaminen edellyttää vakuutusmaksujen maksamista koko ajalta 20 vuoden täyttämistä vanhuuseläkeikään. Jos vakuutusajaa puuttuu, pienenee eläke suhteessa puuttuvaan aikaan. Puuttuvia vakuutusajoja voidaan täyttää ikävuosien 17 ja 20 välisillä vakuutusajoilla.

Vuoden 1997 alusta voimaantulleiden säännösten mukaan ns. avioparieläkkeitä (aikaisemmin miespuoliselle eläkkeensaajalle voitiin maksaa korotettua eläkettä, mikäli vaimo oli täyttänyt 62 vuotta tai oli työkyvytön. Miehen eläkkeen ansiosidonnaisessa osassa otettiin huomioon myös vaimon eläkkeen perusteena olevat tulo. Näitä eläkkeitä on vielä maksussa) ei enää myönnetä, vaan eläke määräytyy ja maksetaan kummallekin puolisolle erikseen. Eläke maksetaan, jos vakuutusajaa on vähintään vuosi tai jos työssäkäyvä puoliso on maksanut vähintään kaksinkertaisen minimivakuutusmaksun tai jos hakijalla on oikeus lastenkasvatus- tai hoivaisään vähintään vuoden ajalta.

Jos vain toisella puolisoista on oikeus eläkkeeseen, määräytyy eläke yksinomaan eläkkeenhakijan omien tulojen perusteella. Kun molemmilla puolisoilla on oikeus joko vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeeseen määräytyy eläkkeen perusteena oleva keskiansio seuraavasti: keskiansion laskennassa otetaan huomioon kummankin puolison omat tulot ennen avioliittoa ja näihin lisätään yhteenlasketut avioliiton aikaiset tulot, jotka jaetaan tasan puolisoitten kesken. Myös lapsista ja muista huollettavista maksettavat lisät puolitetään. Eläke lasketaan edellä mainitulla tavalla myös avioeron yhteydessä ja leskeksi jääneillä. Puolisoiden yhteenlasketut eläkkeet eivät kuitenkaan saa ylittää 150 %:a vanhuuseläkkeen enimmäismäärästä.

Eläkkeeseen maksetaan korotusta huollettavasta alle 18-vuotiaasta lapsesta tai alle 25-vuotiaasta, jos lapsi opiskelee täysipäiväisesti. Korotus on 40 %:a eläkkeestä jokaisesta lapsesta. Molempien vanhempien yhteenlasketut lapsikorotukset eivät kuitenkaan saa ylittää 60 %:a vanhuuseläkkeen enimmäismäärästä.

Jokaisesta lastenkasvatusvuodesta, jona vakuutettu on hoitanut yhtä tai useampaa alle 16-vuotiasta lasta, maksetaan eläkkeen perusteena olevaan palkkaan kasvatuslisää. Edellytyksenä on, että vakuutettu kuului vanhuuseläkevakuutukseen. Lisä maksetaan ainoastaan toiselle vanhemmista ja se jaetaan tasan aviopuolisoiden kesken, jos molemmilla puolisoilla on oikeus vanhuuseläkkeeseen. Lastenkasvatuslisä on kolme kertaa minimivanhuuseläkkeen suuruinen eli 37 080 frangia (n. 25 296 €) vuonna 2002. Lisä korottaa eläkettä korkeintaan eläkkeen enimmäismäärään asti. Vuodesta 2000 lähtien on myös eronneilla ja naimattomilla vanhemmilla ollut oikeus hakea lastenkasvatuslisää. Vanhemmat voivat päättää, kummalle vanhemmista lastenkasvatuslisä maksetaan.

Jatkuvan avun tarpeessa olevaa, samassa taloudessa asuvaa lähisukulaista hoitavalle omaiselle voidaan eläkkeen perusteena olevaan palkkaan maksaa hoivalisää. Hoivalisä on samoin kuin lastenkasvatuslisä kolme kertaa vuosittaisen vähimmäisvanhuuseläkkeen suuruinen (ks. edellä). Myös hoivalisä jaetaan tasan aviopuolisoiden kesken. Hoivalisä voi korottaa eläkettä korkeintaan eläkkeen enimmäismäärään asti.

Jos vakuutetulla on oikeus sekä lapsenkasvatus- että hoivalisään, maksetaan eläkkeeseen lastenkasvatuslisä.

Eläkkeellä olevalle aviomiehelle voidaan maksaa eläkkeeseen puolisorokorotusta, mikäli hänen vaimonsa on syntynyt v. 1941 tai aikaisemmin eikä tämä vielä ole oikeutettu eläkkeeseen. Tämä korotus poistuu vuoteen 2005 mennessä.

Toisen henkilön jatkuvan avun tarpeessa oleva vanhus voi saada vanhuuseläkkeeseen avuttomuuslisää, joka riippuu avun tarpeen määrästä. Korkein maksettava lisä on 80 %:a yksinäisen eläkkeensaajan vähimmäiseläkkeen määrästä.

TAULUKKO 1. Täyden lakisääteisen vanhuuseläkkeen vähimmäis- ja enimmäismäärät 1.1.2002 (CHF/vuosi)

	Tasaosa (CHF)	Ansiosidonnainen osa (CHF)	Yhteensä (CHF)
Eläke vähintään	9 146	3 214	12 360
Eläke enintään	12 854	11 866	24 720

Eläkkeen ottamista voidaan lykätä yleisestä eläkeiästä 1 - 5 vuotta. Korotuksen saamiseksi lykkäysajan täytyy olla vähintään vuosi. Lykkäyskorotus voi olla enimmillään 31,5 %:a eläkkeestä.

Eläke voidaan myös ottaa varhennettuna 1-2 vuotta ennen eläkeikää, jolloin se pienenee pysyvästi. Miehet voivat siis siirtyä varhennetulle eläkkeelle aikaisin-taan 63-vuotiaana. Varhennusvähennys on 6,8 %:a eläkkeestä vuodessa. Naiset voivat varhentaa eläkettään iästä riippuen seuraavasti:

Eläkkeellejäämis- vuosi	Syntymä- vuosi	Varhennus	Varhennus- vähennys/vuosi
2002-2003	1940-41	1 vuosi	3,4 %
2004-2009	1942-47	1 vuosi 2 vuotta	3,4 % 6,8 %
2010 lähtien	1948-	1 vuosi 2 vuotta	6,8 % 13,6 %

Eläkkeen tarkistaminen

Eläkkeitä tarkistetaan tavallisesti kerran kahdessa vuodessa indeksillä, joka saadaan laskemalla palkka- ja hintatasossa tapahtuneiden muutosten keskiarvo. Eläkkeitä voidaan kuitenkin tarkistaa myös ennen kuin kaksi vuotta on kulunut edellisestä tarkistuksesta, jos hinnat ovat nousseet yli 4 prosenttia.

Eläkkeen maksaminen

Eläkkeet maksetaan kerran kuukaudessa.

3.1.6 Perhe-eläke

Perhe-eläkettä maksetaan leskeneläkkeenä ja lapseneläkkeenä. Leskeneläkettä voidaan maksaa sekä nais- että miesleskelle. Mieslesket saivat oikeuden leskeneläkkeeseen vuoden 1997 alussa. Leskeneläkettä voidaan määrätyn edellytysin maksaa myös entiselle puolisolle.

Oikeus eläkkeeseen

Edunjättäjän on täytynyt maksaa vakuutusmaksut vähintään vuoden ajalta. Ulkomaalaisen on täytynyt maksaa vakuutusmaksut vähintään 10 vuoden ajalta, jos maiden välillä ei ole sosiaaliturvasopimusta.

Leskeneläkkeeseen on oikeutettu naisleski, jolla on puolison kuollessa huollettava, alle 18-vuotias lapsi tai joka on täyttänyt 45 vuotta ja ollut avioliitossa edunjättäjän kanssa vähintään viisi vuotta. Miesleskelle eläkettä voidaan maksaa ainoastaan mikäli hänellä on huollettava, alle 18-vuotias lapsi. Eläkettä voidaan maksaa myös eronneelle puolisolle, mikäli yllämainitut ehdot täyttyvät ja avioliitto oli keskenyt vähintään kymmenen vuotta.

Lapseneläkettä maksetaan alle 18-vuotiaalle lapselle isän tai äidin kuoleman jälkeen. Jos molemmat vanhemmat ovat kuolleet maksetaan kaksi lapseneläkettä. Jos lapsi opiskelee täysipäiväisesti, maksetaan eläkettä kunnes lapsi täyttää 25 vuotta.

Eläkkeen määräytyminen

Jos edunjättäjä ei kuollessaan ollut eläkkeellä, on leskeneläke 80 %:a siitä vanhuuseläkkeestä, johon edunjättäjällä olisi ollut oikeus mukaan lukien tuleva aika eläkeikään asti. Jos edunjättäjä oli eläkkeellä, on leskeneläke 80 %:a edunjättäjän vanhuuseläkkeestä.

Vuonna 2002 täyteen vakuutusaikaan perustuva leskeneläke on vähintään 9 888 frangia (n. 6 746 €) vuodessa ja enintään 19 776 frangia (n. 13 491 €).

Eronneen puolison eläke lasketaan samoin kuin leskeneläke. Saman edunjättäjän jälkeen voidaan siis maksaa useita täysiä leskeneläkkeitä, sillä eläkettä ei tarvitse jakaa lesken ja entisten puolisojen kesken.

Lapseneläke on lasta kohden 40 prosenttia edunjättäjän eläkkeestä tai eläkeoikeudesta laskettuna samalla tavoin kuin leskeneläkkeessä. Jos lapsen molemmat vanhemmat ovat kuolleet, maksetaan kummankin edunjättäjän jälkeen erillinen eläke. Kahden edunjättäjän yhteenlaskettu eläke ei kuitenkaan voi ylittää 60 prosenttia vanhuuseläkkeen enimmäismäärästä.

Lapseneläkkeen vähimmäismäärä vuonna 2002 on 4 944 frangia (n. 3 373 €) vuodessa, kun eläke on 40 %:a ja 7 416 frangia (n. 5 059 €), kun eläke on 60 prosenttia. Eläkkeen enimmäismäärät ovat vastaavasti 9 888 frangia (n. 6 746 €) ja 14 760 frangia (n. 10 069 €) vuodessa.

Eläkkeen tarkistaminen

Leskeneläkkeitä ja lapseneläkkeitä tarkistetaan samoin kuin vanhuuseläkkeitä (ks. 3.1.5).

Eläkkeen maksaminen

Leskeneläke lakkaa, jos leski solmii uuden avioliiton. Lesken vanhuus- ja työkyvyttömyyseläke määräytyy samalla tavalla kuin vanhuuseläke (ks. 3.1.5). Lesken vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeeseen maksetaan lisää, joka on 20 %:a eläkkeestä. Jos leski täyttää samanaikaisesti sekä vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisehdot ja leskeneläkkeen myöntämisehdot, maksetaan eläkkeistä suurempi.

3.1.7 Työkyvyttömyyseläke

Oikeus eläkkeeseen

Eläke voidaan myöntää 18-vuotta täyttäneelle vakuutetulle. Eläkkeen saaminen edellyttää, että vakuutusmaksuja on maksettu vähintään vuoden ajan. Vakuutukseen tulee kuulua työkyvyttömäksi tulon hetkellä. Ulkomaalaiselta edellytetään 10 vuoden maksuja, jos maiden välillä ei ole sosiaaliturvasopimusta. Työkyvyn tulee olla alentunut vähintään 40 %:a pitkäaikaisen sairauden tai vamman seurauksena. Kun on kyse sairaudesta, edellytetään yleensä, että työkyvyttömyys on jatkunut vähintään vuoden.

Kuntouttamismahdollisuudet tulee selvittää aina ennen eläkkeen myöntämistä. Kuntoutusetuudet ja palvelut myönnetään työkyvyttömyysvakuutuksesta samoin kuin eläkkeet.

Eläkkeen määräytyminen

Eläkkeen perusteena on se vanhuuseläke, johon vakuutetulla olisi ollut oikeus, jos hän olisi jatkanut työntekoa vanhuuseläkeikään asti. Näin lasketusta eläkkeestä maksetaan 100 %:a, jos työkyvyttömyys on pysyvä ja täydellinen. Edellytyksenä on, että työkyky on alentunut vähintään 2/3. Jos työkyvyttömyys on osittainen ja työkyky on alentunut 50 – 66 ^{2/3} %:a, maksetaan 50 %:a edellä mainitusta täydestä eläkkeestä. Jos työkyvyttömyys on alle 50 %:a, mutta kuitenkin vähintään 40 %:a, maksetaan 25 %:a täydestä eläkkeestä.

Alle 45-vuotiaana työkyvyttömäksi tulleen eläkkeen perusteena olevia tuloja korotetaan iästä riippuvalla kertoimella. Tarkoituksena on korvata sitä ansiotason nousua, joka oletettavasti olisi tapahtunut, jos henkilö ei olisi tullut työkyvyttömäksi. Eläkkeen perusteena olevia ansioita korotetaan 18 - 22-vuotiaalle 100 %:a ja korotus laskee asteittain niin, että 39 - 44-vuotiaalle se on enää 5 %:a.

Eläkkeeseen maksetaan korotusta puolisosista ja lapsista. Puolisokorotus on 30 prosenttia eläkkeestä ja lapsikorotus on 40 %:a eläkkeestä kustakin lapsesta.

Jos eläkkeensaaja on toisen henkilön jatkuvan avun tarpeessa, maksetaan eläkkeeseen avuttomuuslisää. Lisä on 80 %:a, 50 %:a tai 20 %:a vanhuuseläkkeen vähimmäismäärästä avun tarpeen määrästä riippuen.

Eläkkeen tarkistaminen

Eläkkeitä tarkistetaan samoin kuin vanhuuseläkkeitä (ks. 3.1.5).

Eläkkeen maksaminen

Eläkettä maksetaan korkeintaan eläkeiän saavuttamiseen asti. Sen jälkeen maksetaan vanhuuseläkettä.

3.1.8 Vapaaehtoinen vakuutus

Vapaaehtoiseen vanhuus- ja perhe-eläkevakuutukseen sekä työkyvyttömyysvakuutukseen voi liittyä, mikäli seuraavat ehdot täyttyvät: vakuutetun täytyy olla joko Sveitsin tai jonkun EU-maan kansalainen, asuinpaikka täytyy olla Euroopan Unionin ulkopuolisessa maassa ja vakuutetun täytyi välittömästi ennen Sveitsistä lähtöä kuulua 5 vuotta yhtäjaksoisesti AHV-vakuutukseen. Eläkevakuutusmaksu (sisältää vanhuus- ja perhe-eläkkeen sekä työkyvyttömyyseläkkeen) on työssäkäyviltä vakuutetuilta 9,8 %:a palkasta kuukaudessa.

3.2 Pakollinen lisäeläketurva

Yleistä

Pakollista lisäeläketurvaa koskeva laki (Bundesgesetz über die berufliche Alters-, Hinterlassenen- und Invalidenvorsorge, BVG) tuli voimaan vuonna 1985. Laki on puitelaki, joka määrää työnantajan järjestämän lisäeläketurvan vähimmäisehdot. Työnantajat voivat edelleen vapaasti järjestää lain edellyttämää vähimmäistasoa parempaa eläketurvaa.

Työnantajakohtaiset lisäeläkejärjestelmät ovat Sveitsissä olleet yleisiä vuosikymmenien ajan. Jo ennen BVG -lain voimaantuloa järjestelmiin kuului arviolta kaksi kolmasosaa palkansaajista. Vuonna 1985 toiminnassa olleiden järjestelmien osalta laki merkitsi siten usein ainoastaan joitakin järjestelmän tarkistuksia. Osa lisäeläkejärjestelmistä kuitenkin lakkautettiin tai jätettiin vapaaehtoista lisäturvaa antaviksi järjestelmiksi ja niiden tilalle perustettiin uusi BVG -lain edellytykset täyttävä järjestelmä.

Lisäeläketurvan kattavuus

Lisäeläkejärjestelmään kuulumisen on BVG -lain mukaan pakollista kaikille 17 vuotta täyttäneille palkansaajille, joiden vuosiansiot vuonna 2002 ylittävät 24 720 frangia (n. 16 864 €) eli yksinäisen eläkkeensaajan enimmäiseläkkeen määrän yleisissä eläkevakuutuksissa. Lisäeläketurvan tulee kattaa ansiot vähintään 74160 frangin (n. 50 592 €) vuosituloihin asti. Alle kolmen kuukauden määräaikaiset työsuhteet eivät kuitenkaan kuulu vakuutukseen.

Lain mukaan 17-23-vuotiaille on järjestettävä työkyvyttömyys- ja perhe-eläketurva. Vanhuuseläkettä tulee karttua 24 vuotta täyttäneille.

Liittoneuvosto voi ammattijärjestön hakemuksesta määrätä lisäeläkejärjestelmään liittymisen pakolliseksi myös kaikille ammattijärjestöön kuuluville itsenäisille ammatinharjoittajille. Muuten yrittäjä voi liittyä BVG -järjestelmään vapaaehtoisesti. Sveitsissä tilapäisesti työskentelevät ulkomaalaiset voivat saada vapautuksen BVG -järjestelmään kuulumisesta, mikäli he kuuluvat jonkun toisen maan vastaavan turvan antavaan eläkejärjestelmään.

Hallinto

Työnantajan tulee vakuuttaa työntekijänsä jossain BVG -lain mukaista lisäeläketurvaa hoitavassa eläkelaitoksessa tai työnantaja voi perustaa oman laitoksen työntekijöittensä eläketurvaa hoitamaan. Yleisempää on, että työnantaja on järjestänyt eläketurvan itse. Eläkelaitosten tulee kuitenkin olla työnantajasta riippumattomia, itsenäisiä säätiöitä, keskinäisiä yhtiöitä tai julkisoikeudellisia laitoksia. Niiden tulee rekisteröityä kantonien viranomaisten ylläpitämään pakollista lisäeläketurvaa hoitavien laitosten rekisteriin. Kantonien viranomaiset valvovat järjestelmien toimintaa. Työntekijöillä ja työnantajilla tulee olla laitosten hallinnossa yhtä suuri edustus.

Ammattijärjestöt ovat perustaneet yhteisen korvaavan laitoksen (Die Auffangeinrichtung), jossa voidaan vakuuttaa vapaaehtoisesti järjestelmään liittyvät sekä toisaalta järjestää pakkovakuutuksia sellaisille työntekijöille, joita ei ole vakuutettu muussa eläkelaitoksessa. Laitos tarjoaa myös vaihtoehdon paikallisille eläkelaitoksille.

Eläkelaitoksia on yli 6 000 ja niihin kuuluu yhteensä noin kolme miljoonaa vakuutettua.

Rahoitus

Lisäeläkejärjestelmät ovat rahastoivia. Eläkkeet kustannetaan rahastoiduilla työnantaja- ja työntekijämaksuilla ja rahastoille saadulla tuotolla. Eläkelaitos voi kantaa itse eläkevastuunsa, jos siihen kuuluu vähintään 100 työntekijää. Jos työntekijöitä on vähemmän tulee eläkevastuu vakuuttaa vakuutusyhtiössä. Laitoksen tulee määräajoin esittää liittovaltion hyväksymän asiantuntijan laatima selvitys laitoksen taloudellisesta tilasta ja maksujen ja etuuksien lainmukaisuudesta.

Järjestelmillä on yhteinen takuurahasto, jolla varmistetaan niiden maksukykyisyys. Takuurahastosta maksetaan hyvitystä sellaisille laitoksille, joissa vakuutettujen ikärakenne on epäedullinen. Takuurahastoa ylläpidetään eläkelaitosten maksuilla.

BVG -lain mukaan työnantajan eläkemaksuosuuden tulee olla vähintään yhtä suuri kuin työntekijän, mutta se voi olla myös suurempi. Tavallista on, että työnantajan maksuosuus on 60 %:a ja työntekijän 40 %:a koko maksusta. Työnantaja perii vakuutusmaksut palkanmaksun yhteydessä ns. yhteensovitetusta palkasta, joka vuonna 2001 oli enintään 49 440 frangia vuodessa (n. 33 728 €) ja vähintään 3 090 frangia (n. 2 108 €). Vanhuuseläkettä kartuttava eläkemaksu on työnantajalta ja työntekijältä yhteensä 7, 10, 15 tai 18 %:a maksun perusteena olevasta palkasta työntekijän iästä ja sukupuolesta riippuen (ks. vanhuuseläke). Työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeiden rahoittamiseen peritään lisäksi vähintään 2,0 %:a eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Keskimääräinen maksu on 2,7 %:a. Takuurahaston ylläpitoon, järjestelmän voimaantulovaiheessa maksettaviin vähimmäiseläkkeisiin, etuuksien indeksi-tarkistusten rahoittamiseen ja järjestelmien hallinnollisiin kuluihin peritään lisäksi 1,1 %:n maksu eläkkeen perusteena olevasta palkasta.

Verotus

Työnantajan ja työntekijän eläkemaksut ovat kokonaan vähennyskelpoisia sekä liittovaltion että kantonien verotuksessa. Maksussa olevat eläkkeet ovat verotettavaa tuloa sekä liittovaltion että kantonien tuloverotuksessa. Verotusta koskevat määräykset vaihtelevat eri kantoneissa.

Vanhuuseläke

Vanhuuseläkeikä on miehillä 65 ja naisilla 62 vuotta. Eläkkeelle siirtymistä voi eläkelaitoksesta riippuen varhentaa enintään viidellä vuodella.

Eläkkeet ovat maksuperusteisia. Vähimmäismaksujen taso on määritelty siten, että pakollisen lisäeläkkeen ja yleisen vanhuuseläkkeen tavoitetaso yhteensä on noin 60 %:a eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Eläkkeen suuruus riippuu maksettujen eläkemaksujen määrästä ja niille maksetusta korosta. Maksettavan koron tulee olla vähintään 4 %:a. Eläkemaksun suuruus riippuu vakuutetun iästä ja sukupuolesta seuraavasti (vuonna 2001):

Miehen ikä	Naisen ikä	Eläkemaksuprosentti
25 - 34	25 - 31	7
35 - 44	32 - 41	10
45 - 54	42 - 51	15
55 - 65	52 - 62	18

Eläkemaksut perittiin enintään 74 160 frangin suuruisista vuosituloista vuonna 2001. Vuosituloista vähennetään ns. yhteensovitusmäärä, joka on täyden AHV-vuosieläkkeen enimmäismäärän suuruinen (24 720 frangia vuonna 2001). Jos näin saatu yhteensovitettu palkka on pienempi kuin 1/8 yhteensovitusmäärästä, korotetaan sitä tähän määrään. Vuonna 2001 pienin yhteensovitettu palkka oli siten 3 090 frangia (n. 2 108 €) vuodessa ja suurin mahdollinen 49 440 frangia (n. 33 728 €).

Kunkin vuoden lopussa edellisen vuoden eläkesäästöihin lisätään niille maksettava vuotuinen korko (tällä hetkellä vähintään 4 %:a) ja kuluneen vuoden eläkemaksut. Eläkkeelle siirryttäessä koko työhistorian aikaiset säästöt ja korot eli eläkepääoma muutetaan vanhuuseläkkeeksi, johon liittyy 60 %:n leskeneläke. Vuosieläke on 7,2 %:a karttuneesta eläkepääomasta. Huollettavista lapsista maksetaan lisää, joka on 20 %:a eläkkeestä lasta kohden. Jos työntekijä tulee työkyvyttömäksi ennen vanhuuseläkeikää, jatketaan eläkemaksujen maksamista viimeisten ansioiden perusteella yleiseen eläkeikään asti.

Vuoden 1995 alusta voimaan tulleen BVG -lain muutoksen jälkeen karttuneeseen vanhuuseläkkeeseen syntyy välittömästi täysi vapaakirja oikeus. Kun työntekijän työsuhte yritysissä ja eläkevakuutus eläkelaitoksessa päättyy, siirretään karttunut eläkeoikeus työntekijän uuden työnantajan eläkelaitokseen tai suljetulle pankkitilille tai sillä ostetaan erityinen vakuutus vakuutusyhtiöstä. Vapaakirja ei siten jää entisen työnantajan eläkelaitokseen. Karttuneet eläkesäästöt voidaan maksaa kertakorvauksena, mikäli vakuutettu tekee hakemuksen kertakorvauksesta kolme vuotta ennen eläkeikää. Karttunut eläkeoikeus maksetaan kertakorvauksena myös silloin, kun se on pienempi kuin tietty prosenttimäärä yleisen so-

siaalivakuutuksen vähimmäiseläkkeen määrästä. Avioeron yhteydessä avioliiton aikana karttunut eläkeoikeus tulee jakaa tasan puolisoitten kesken .

Osaa karttuneesta eläkesäästöistä voidaan käyttää oman asunnon hankintaan otetun lainan takuuna. Osa eläkesäästöistä voidaan myös nostaa käteisenä asunnon hankkimista varten. Asunnon hankintaan käytettävä osa voi olla 50 vuoden ikään mennessä karttuneen eläkepääoman suuruinen tai 50 %:a koko karttuneesta eläkepääomasta, jos työntekijä on yli 50-vuotias ja tämä osuus on suurempi.

Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläke myönnetään, jos työkyky on alentunut vähintään 50 %:a. Työkyvyn alentumista arvioidaan samoin kriteerein kuin yleisessä työkyvyttömyysvakuutuksessa (ks. 3.1.7). Jos työkyky on alentunut vähintään 2/3 maksetaan täysi eläke, muuten eläke on 50 %:a täydestä eläkkeestä.

Täysi työkyvyttömyyseläke on sen vanhuuseläkkeen suuruinen, joka työntekijälle olisi maksettu, jos hän olisi jatkanut työntekoa vanhuuseläkeikään asti. Tulevan ajan eläke määrätään niiden eläkemaksujen perusteella, jotka työntekijästä maksettiin hänen työkyvyttömäksi tullessaan. Tälle summalle ei lasketa oletettua korkoa. Eläkettä korotetaan 20 %:a jokaisesta huollettavasta lapsesta.

Perhe-eläke

Leskeneläkettä maksetaan naisleskelle, jolla on huollettavia lapsia tai joka on täyttänyt 45 vuotta ja ollut naimisissa edunjättäjän kanssa vähintään viisi vuotta. Lapseneläkettä maksetaan alle 18-vuotiaalle lapselle tai alle 25-vuotiaalle, jos lapsi opiskelee kokopäivätoimisesti. Edunjättäjän on täytynyt kuollessaan olla vakuutettu tai eläkkeellä.

Leskeneläke on 60 %:a edunjättäjän työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeen määrästä. Jos oikeutta leskeneläkkeeseen ei ole, maksetaan leskelle eläkkeen sijasta kolmen vuoden leskeneläkettä vastaava kertakorvaus.

Lapseneläke on 20 %:a lasta kohden edunjättäjän työkyvyttömyyseläkkeen tai vanhuuseläkkeen määrästä.

Leskeneläke lakkaa, jos leski solmii uuden avioliiton.

Eläkkeiden tarkistaminen

Eläkelaitoksen tulee tarkistaa maksussa olevia vanhuuseläkkeitä elinkustannusindeksin mukaan, jos laitoksen taloudellinen tilanne sen sallii. Työkyvyttömyyseläkkeitä ja perhe-eläkkeitä tulee tarkistaa kolmen vuoden kuluttua eläkkeen alkamisesta elinkustannusindeksin muutoksen mukaisesti. Sen jälkeen eläkkeitä tulee tarkistaa kahden vuoden välein vanhuuseläkeikään asti.

3.3 Yrittäjien eläketurva

Yrittäjät kuuluvat yleiseen vanhuus- ja perhe-eläkevakuutukseen sekä yleiseen työkyvyttömyysvakuutukseen samoin kuin muut maassa asuvat. Sen sijaan pakollinen lisäeläketurva (BVG) koskee yrittäjiä vain, jos he kuuluvat ammattijärjestöön, jonka jäsenille lisäeläketurva on pakollinen. Yrittäjät voivat liittyä BVG-vakuutukseen myös vapaaehtoisesti.

3.4 Mahdollisuus siirtyä varhennetulle eläkkeelle

Eläkkeelle voi siirtyä 1-2 vuotta ennen varsinaista eläkeikää. Eläkkeeseen tehdään tällöin pysyvä varhennusvähennys. Miehet voivat siirtyä varhennetulle vanhuuseläkkeelle aikaisintaan 63-vuotiaina ja naiset tällä hetkellä 62-vuotiaina. Vuodesta 2004 lähtien myös naiset voivat varhentaa eläkettään kahdella vuodella, kun eläkeikää on nostettu. Varhennusvähennys on miehillä 6,8 %:a vuodessa ja naisilla eläkeiän asteittaisesta nostamisesta johtuen 3,4 %:a vuodessa ennen vuotta 1948 syntyneillä ja tämän jälkeen syntyneillä 6,8 %:a vuodessa (ks. tarkemmin 3.1.5.).

Pakolliseen lisäeläketurvaan voi eläkelaitoksesta riippuen liittyä myös mahdollisuus siirtyä varhennetulle, vähennetylle eläkkeelle aikaisintaan 5 vuotta ennen eläkeikää.

4 Lisäeläketurva

Työnantajien järjestämä vapaaehtoinen lisäeläketurva muodostaa yleensä yhtenäisen kokonaisuuden pakollisen lisäeläketurvan kanssa, koska useimmilla työnantajilla oli vapaaehtoinen lisäeläkejärjestelmä olemassa jo ennen kuin pakollista vähimmäistasoa koskeva BVG -laki tuli voimaan vuonna 1985. Lain tultua voimaan järjestelmiä uudistettiin tarvittaessa vastaamaan sen määräyksiä. Usein vapaaehtoisesti järjestetty turva antoi kuitenkin vaadittua vähimmäistasoa paremmat etuudet. BVG -määräyksiä parempia etuuksia antoivat erityisesti etuusperusteiset järjestelmät, jotka sen vuoksi ovat voineet jatkaa toimintaansa vaikka BVG -lain vähimmäisetuudet on määritelty maksuperusteiselle järjestelmälle.

Etuusperusteisissa järjestelmissä vanhuuseläke määräytyy yleensä eläkettä edeltävän vuoden tai viiden viimeisen vuoden keskipalkan mukaan. Eläkettä karttuu 1,5 - 2 %:a palvelusvuotta kohden ja se yhteensovitetaan yleisen vanhuuseläkkeen kanssa. Työntekijät osallistuvat yleensä lisäeläketurvan rahoitukseen myös etuusperusteisissa järjestelmissä. Maksut ovat 4 - 7 %:a eläkkeeseen oikeuttavasta palkasta.

Maksuperusteisten järjestelmien eläkkeet vastaavat useammin vain BVG -lain mukaisia vähimmäisetuuksia.

Koska vapaaehtoinen lisäeläketurva on yleensä osa pakollista lisäeläketurvajärjestelmää sitä koskevat samat määräykset, joista on kerrottu edellä luvussa 3.2. Vapaakirjaoikeuden syntymistä koskevat määräykset koskevat vuoden 1995 alusta lukien myös vapaaehtoisia lisäeläkkeitä.

Eläkkeiden tarkistusmenettelystä ei ole olemassa yhtenäisiä säännöksiä.

5 Työssä tai eläkkeellä toisessa maassa

EU -maiden ja Sveitsin välinen sosiaaliturvaa koskeva sopimus tulee voimaan 1.6.2002. Tällöin kahdenvälisen, vuonna 1986 voimaan tulleen sosiaaliturvasopimuksen soveltaminen lakkautetaan siltä osin, kun EU -sopimuksella säännellään samaa asiaa. EU -sopimuksen lähtökohtana on, että EU:n ja Sveitsin välillä liikkuviin EU:n ja Sveitsin kansalaisiin sovelletaan asetuksen 1408/71 säännöksiä. EU-sopimukseen sisältyy myös pakollinen BVG -lisäeläke-järjestelmä. Työntantajan järjestämää vapaaehtoista lisäeläketurvaa säätelee EU:n lisäeläkedirektiivi.

Kansallisen lainsäädännön mukaan Sveitsin kansalainen voi kuulua yleiseen vanhuus- ja perhe-eläkevakuutukseen sekä työkyvyttömyysvakuutukseen työntantajan suostumuksella, jos hän työskentelee ulkomailla sveitsiläisen yrityksen lähettämänä. Myös muiden maiden kansalaiset voivat vapaaehtoisesti kuulua vakuutukseen, jos he työskentelevät ulkomailla sveitsiläisen yrityksen palveluksessa edellyttäen, että he ovat kuuluneet vakuutukseen Sveitsissä vähintään viisi vuotta. EU-maissa asuva Sveitsin kansalainen ei ole enää 1.4.2001 jälkeen voinut liittyä vapaaehtoisesti Sveitsin yleiseen vanhuus- ja perhe-eläkevakuutukseen tai työkyvyttömyysvakuutukseen. Kuitenkin henkilöt, jotka asuivat jossakin EU-maassa ennen 1.4.2001 ja olivat tällöin jo liittyneet vakuutukseen, voivat jatkaa vapaaehtoista vakuutustaan kuuden vuoden ajan em. päivämäärästä lähtien. Yli 50-vuotiailla, joilla kuuluivat vakuutukseen ennen 1.4.2001, on oikeus kuulua vakuutukseen eläkeikään asti. EU:n ulkopuolella asuva Sveitsin tai EU:n kansalainen voi liittyä vakuutukseen vapaaehtoisesti vain, jos vakuutusaikaa on jo kertynyt vähintään viisi vuotta.

Sveitsissä asuva ulkomaalaiselle syntyy oikeus yleiseen vanhuus- ja perhe-eläkkeeseen sekä työkyvyttömyyseläkkeeseen 10 vuoden odotusajan jälkeen, jos maiden välillä ei ole sosiaaliturvasopimusta. Sosiaaliturvasopimuksen perusteella ulkomaalainen yleensä rinnastetaan Sveitsin kansalaiseen. Näin oikeus eläkkeeseen voi syntyä jo yhden vuoden vakuutusmaksukauden perusteella.

Sveitsin kansallisen lainsäädännön mukaan yleisen vanhuus- ja perhe-eläke- sekä työkyvyttömyysvakuutuksen etuudet myönnetään ja maksetaan Sveitsin kansalaiselle myös ulkomaille. Sen sijaan ulkomaan kansalaiselle etuudet voidaan myöntää ja maksaa vain sosiaaliturvasopimuksen perusteella. Muiden kuin sopimusmaiden kansalaisille voidaan maksetut vakuutusmaksut maksaa hakemuksesta takaisin, jos maksuja on maksettu vähintään vuoden ajan eikä oikeutta etuuteen synny.

Pakollinen lisäeläkevakuutus koskee myös Sveitsissä työskenteleviä ulkomaalaisia. Jos pakolliseen lisäeläkevakuutukseen kuulunut ulkomaalainen muuttaa pois maasta, maksetaan hänelle karttunutta eläkeoikeutta vastaava käteiskorvaus. EU:ssa asetuksen 1408/71 mukaan maksujen palauttaminen ei ole mahdollista, jos vakuutetulla on pakollinen vakuutus toisessa jäsenvaltiossa. EU-Sveitsi -sopimuksen piirin kuuluvat voivat kuitenkin siirtymäsäännöksen mukaan saada tämän korvauksen, jos he lähtevät Sveitsistä viiden vuoden sisällä sopimuksen voimaantulosta eli 1.6. 2007 mennessä.